

Gabriel Thulin, en av nybyggarna när Larsberg kom till i slutet av 1960-talet berättar om livet i Larsberg och om hur Lidingös första byalag skapades.

Larsbergs Byalag

Inflyttningen

Den 1 mars 1968 flyttade jag in på tionde våningen på Larsbergsvägen 23. Huset var nytt, så nytt att båda hissarna strejkade, vilket gjorde flytten till en prövning. Vi släpade möbler och kartonger upp för trapporna, men när jag till slut kom in i lägenheten möttes jag av en utsikt som tog andan ur mig. Från sextio meters höjd såg jag ut över Stockholm, och jag skulle senare upptäcka att jag från DN-skrapan i Marieberg, med kikare, kunde se att min egen balkongdörr stod öppen.

Det var en trerummare för 833 kronor i månaden, och jag tjänade drygt 2 100 kronor. Jag hade fått den genom Lidingös bostadskö, som då skulle slås ihop med Stockholms. För att inte hamna längst bak igen tackade jag ja direkt när fru Orneman på Vattängstorpet ringde.

Livet i ett vindpinat Larsberg var allt annat än tråkigt. Vi såg Gärdesfesterna från balkongen och hade ofrivillig första parkett när Västtyska ambassaden sprängdes. En morgon låg ett flera hundra meter långt timmersläp längs stranden som flutit iland under natten. Finlandsfärjorna passerade så nära att det nästan kändes som att de snuddade balkongerna.

Starten för Larsbergs Byalag

En dag i hissen mötte jag Anders Stymne. Han steg in på nian, och under färden ner hann vi prata om alla de problem som följt med det nya området. Innan vi nådde bottenvåningen hade vi bestämt oss: vi behövde samla folk.

När mötet hölls kom fler än vi vågat hoppas på. Frågorna var många – hyror, service, kommunikationer, leriga gångvägar, trivsel och trygghet. I tidens anda bildade vi ett byalag, med arbetsgrupper som täckte allt från parkfrågor till p-problem. Engagemanget var enormt.

Larsbergs historia

Larsberg uppkallat efter Lars Fresk på Elfvik, mannen som byggde den första Lidingöbron år 1803. På den tiden fanns här bara ett enda hus – Larsbergs Brostuga – och Mjölksurrevägen som ledde in mot ön. Det är svårt att föreställa sig idag, när man vet vad som senare skulle växa fram på samma mark.

I mitten av 1950-talet köpte John Mattson den exploateringsbara marken. Då bestod Larsberg fortfarande av bergsknallar, orörd natur, ängsmark och obrukad jord. Men på bara några få år, med byggstart 1964, började området ta form enligt hans vision om ett modernt folkhemsområde. Här skulle finnas bostäder, ett närcentrum, skolor och parkeringshus – allt det som skulle göra vardagen enklare. I den tidens anda sågs bilen som ett självklart verktyg för ett modernt liv.

John Mattson

Storbyggmästaren John Mattson kom att spela en avgörande roll för hela Larsbergs utveckling. Han ägde marken och valde att sälja av delar av verksamheten, samtidigt som han behöll bostäderna och marken i ett nytt bolag som fick namnet John Mattson Förvaltning AB. Till det nya bolaget hörde marken Larsberg, flera bostadsfastigheter i Baggeby och Bodal, samt bestånd på Östermalm och ett huvudkontor vid Sergelstorg.

Larsberg uppfördes till en kostnad av 140 miljoner kronor och stod klart — i sin första etapp — år 1970. Den nya Lidingöbron invigdes året därpå, 1971.

Larsberg var en del av det politiska spelet kring bron. Lidingö kommuns politiker, med Igor Holmstedt i spetsen, gick med på att bygga ett stort antal lägenheter för att få Stockholm att medfinansiera den nya bron. Det var en tid då besluten fattades snabbt, och där stora projekt hängde samman med varandra.

John Mattson delade upp verksamheten i JM Bygg och John Mattson Förvaltning AB. Under åren 1966–1969 byggdes 1 200 lägenheter i Larsberg. Idag har området vuxit med ytterligare 300 hyresrätter och omkring 300 bostadsrätter. John Mattson Förvaltning bör noterades 2019 och har numera sitt huvudkontor på Larsbergsvägen 10. Bolaget finns på Mid Cap-listan och är värderat till omkring fem miljarder kronor. JM, som varit noterat sedan 1964, är i sin tur värderat till nio miljarder kronor.

År 1969 bestod Larsberg av fjorton tio våningsskrapor, tre limphus, Fyrvaktaren, Aga-vägen och tre parkeringshus: P1, P2 och P3. De höga husen på bergsbranten gjorde området utsatt för blåst, och stigarna till parkeringshusen var ofta leriga och besvärliga.

Idag har Larsberg vuxit till omkring 1 600 lägenheter, tillsammans med Albatross-skolan, ICA Kvantum och ett större serviceutbud än då området först stod klart.

Jag mötte John Mattson vid taklagsfesten för Fyrvaktaren. Hans handslag minns jag än: fast, tungt, som en symbol för hans livsverk.

Parkeringsfrågan

Alla hade i princip en parkeringsplats i p-husen, men vägen dit var lång, lerig och otrygg. Det förekom många stölder, och det gjorde att allt fler började ställa bilen uppe vid husen i stället. Situationen blev snabbt ohållbar.

När John Mattson beslutade att sätta upp parkeringsautomater vid husen växte missnöjet. Det skapade en nästan revolutionär stämning — en tydlig skiljelinje mellan dem som hade bil och kände sig drabbade, och dem som inte ägde någon och tyckte att förändringen var rimlig.

Just i den här konflikten började något ta form. Det var en av de frågor som ledde till starten av Larsbergs Byalag, och som visade hur starkt engagemanget var redan från början.

Hyresfrågan

Vi engagerade oss tidigt i hyresfrågan, men valde att arbeta genom Hyresgästföreningen. Hyresvärderna hotade med stora retroaktiva hyreshöjningar, något som väckte stor oro. För att bemöta kravet tog vi reda på den verkliga bränsleförbrukningen och jämförde den med det schablonberäknade bränsletillägg som höjningen byggde på — en beräkning som utgick från hur mycket koks som borde ha gått åt, men som visade sig ligga betydligt högre än verkligheten.

Genom Hyresgästföreningen kunde vi visa att bränsleförbrukningen var lägre än antaget, och därmed fanns det inget rimligt underlag för de retroaktiva höjningarna. Mycket av arbetet leddes av Ulf Schmidt, som lade ner hela sin själ i att få fram korrekta siffror och underlag. Hans insats räddade många hushåll från kraftigt höjda hyror.

Till slut fick vi bort de retroaktiva hyreshöjningarna. Vi lyckades nog ganska bra.

Ekbacken

En av de tyngsta frågor som rörde oss Larsbergsbor var förslaget att bebygga det sista större grönområdet i området — Ekbacken. Formellt var det en politisk fråga, men för oss som bodde där handlade det om något mycket större. Det var en plats som betydde något för många av oss, och engagemanget växte snabbt. Bland dem som arbetade mest med frågan fanns Birgitta Lindberg och Anders Stymne.

Partierna hade beslutat att låta partipiskan vina, men som jag minns det fanns det både ja- och nej-röster i alla partier utom Folkpartiet. När frågan till sist togs upp i kommunfullmäktige vann ja-sidan med bara några enstaka röster.

Inför kommunalvalet 1972 kontaktades jag av flera partier som ville ha med mig på sina listor. Vi diskuterade till och med möjligheten att bilda ett enfrågeparti. Ekbackenfrågan hade blivit en av de största politiska stridsfrågorna i kommunen, och det innebar många kontakter — med Lidingö Tidning, med Igor Holmstedt och med den nyanställda informatören Lena Norberg.

Larsbergspuben

Trots allt prat om bilplatser, parkeringshus och hyror var det egentligen något annat som berörde oss ännu mer: bristen på service och avsaknaden av en plats där vi i området kunde träffas. Det blev snart den fråga som engagerade flest. Därför bildade vi en pubgrupp, och den lyckades övertyga John Mattsons VD, Erik Ernfridsson, att hyra ut en lokal i källaren på Larsbergsvägen 25. Det blev snabbt en stor händelse i området, nästan större än vi först förstod.

Per Gate, son till arkitekten Bengt Gate som ritat Larsbergshuset stod till en början för utskänkningstillståndet. Kommunen utfärdade det snabbt och utan krångel. Efter en tid övertog jag tillståndet.

Själva lokalen byggdes om av ett gäng aktivister som lade ner mycket arbete. En av dem var Anders Ahlmark, som till och med tog semester för att hinna bygga färdigt. Anders och Christina bodde i lägenheten ovanför puben. Båda arbetade på Sjöfartsverket och flyttade senare med till Norrköping, där Anders blev känd som "mannen på fyren" efter att ha ställt sig bakom lotsen i samband med att Tsesis gick på grund — ett fel som berodde på Sjöfartsverkets egna sjökort. Anders var dessutom med och startade vårt lag i Pripps dartserie.

Puben blev en stor succé från första stund. Den öppnade annandag jul 1969 och höll öppet varje kväll utom julafton, i drygt fyra år. Larsbergs Byalag gick med i Pripps dartserie, och vi tog oss ganska snart upp i högsta divisionen. A-laget bestod bland annat av Douglas Melander och Misse Scherman, som båda deltog i News of the World, det inofficiella världsmästerskapet. Bland andra spelare fanns Peter och Nicki Belaieff och bröderna Aspe.

Som ersättning för arbetspassen fick man ölsejdlar med sitt namn ingraverat — en efter tio bartendertillfällen. Självt har jag ett drygt dussin sådana sejdlar.

Vi lyckades tigga till oss en tjock färg-TV som vi monterade i taket. En av de mest minnesvärda kvällarna var när 74 Larsbergare samlades för att se en VM-match i hockey mot Sovjet. Matchen slutade 3–3, och stämningen var närmast som på ett italienskt kafé under en stormatch.

Det hände alltid något. Jag minns särskilt när en gäst kom direkt från Kottlasjön med en plastpåse full av kräftor, plockade i mörkret med hjälp av en ficklampa.

Puben var aldrig vinstdrivande. En sejdel kostade från början 2:50, ungefär en tredjedel av priset inne i stan. Eftersom momsens på servering var nedsatt fick vi dessutom pengar tillbaka. Trots det låga priset var svinnet stort — ena dagen stod man bakom disken, nästa dag stod man framför den. Efter kontroller höjde vi priset.

Av nykterhetsskäl gjorde vi ett försök att byta mellanöl på fat mot lättöl. Det blev ingen succé. Försöket höll en kväll.

Det var bara Larsbergare som kunde bli medlemmar, vilket bidrog till att vi nästan aldrig hade några ordningsproblem. Däremot gick många av oss upp i vikt av ölen. Under åren handlade det för mig om mer än tio kilo.

Byalagsformen

I tidens anda bestämde vi oss för att bilda ett byalag. Det var vårt sätt att knyta en gammal tradition till en nybyggd förort och ge området en gemensam röst redan från början. Grunden var enkel. Jag minns inte exakt hur det blev med stadgarna, men principen var tydlig: alla som bodde i Larsberg var med, alla hade en röst, ingen medlemsavgift. Det skulle handla om det lokala — om praktiska frågor, trivsel och sammanhållning — inte om politiska beslut eller ideologiska strider.

Byalaget blev snabbt den organisationsform som passade oss bäst. Det låg i tiden, ett slags återupplivande av en samhällstradition från landsbygden, men nu i en nybyggd förort med flera tusen boende. Vi brukade säga att det måste ha varit ett av de största byalagen i Sverige. Det viktigaste var ändå att främja den lokala andan — gemenskapen mellan oss som bodde där, och känslan av att vi faktiskt kunde åstadkomma saker tillsammans.

Våra enkla stadgar gjorde det också tydligt att Byalaget skulle stå fritt från politiken. Vi fattade inga beslut i frågor där det fanns oenighet. I stället koncentrerade vi oss på det som påverkade våra liv här och nu: praktiska frågor, sådant som kunde lösas genom att vi hjälptes åt, och sådant som handlade om trivsel i vardagen.

Det märktes redan från början, när parkeringsfrågan egentligen var startskottet, men där det snart blev trivselfrågor som kom att dominera. Bristerna i kommunikationerna, önskan om en plats att träffas på, stigar som förvandlades till lera, hyresfrågorna och hotet om nya hus på våra grönområden — allt samlades upp i Byalaget. Det var där vi möttes, där vi pratade, och där vi försökte hitta lösningar.

Vi var inte ensamma om att arbeta på det sättet. I Stockholm fanns till exempel Alternativ Stad, som vi hade viss kontakt med. Och på Lidingö bildade Pyrolagruppen sin egen pub i en lokal vid torget, inspirerade av det vi gjort i Larsberg. Det var en tid då människor överallt försökte skapa gemenskap, påverka sin närmiljö och bygga något tillsammans.

Aktivism

Byalagsformen var en populär organisationsmodell på den tiden, och diskussionen om hur vi skulle engagera oss fanns också i Larsberg. Men allt engagemang gick inte genom Byalaget. Ibland tog det sig helt andra uttryck — mer spontana, mer lekfulla, och kanske också mer typiska för just vår tid.

Jag minns särskilt en natt vid en privat fest hemma hos Asta och Staffan Ekman. Klockan var två på morgonen när vi öppnade deras målarfärgsskåp, plockade fram burkarna och gick ut i natten för att göra något åt ett problem som retat oss länge: bilister som körde för fort i backen på Larsbergsvägen, utanför nummer 12–18.

Vi målade blommor. Stora, färgglada blommor, 25 meter längs backen. Det var vår sorts protest — enkel, direkt och utan större eftertanke. Efter ungefär en halvtimme kom polisen. Vi stod där med penslarna och förklarade att det hela var ett försök att få bilisterna att sakta ner. De tog det förvånansvärt lugnt. Vi fick inget straff, bara en uppmaning att skura bort målningen. Det gjorde vi aldrig.

Det var ingen byalagsaktion, utan bara ett gäng glada aktivister som tyckte att något borde göras. Och just därför blev det kanske ett av de mer minnesvärda ögonblicken från de där åren.

Andra aktiviteter

Det fanns också andra stunder och initiativ som gav livet i Larsberg sin egen rytm, sådant som kanske inte alltid märks i efterhand men som betydde mycket för oss som bodde där.

Lars Palmberg var en av dem som satte sin prägel på området. Under några år organiserade han Valborgsbål vid AGAs parkeringsplats. Till hjälp hade han fyrverkare Törner från Stockby — en man som saknade flera fingrar men hade desto större mod. Kombinationen av Lars entusiasm och Törners orädda sätt gjorde Valborg till en av årets mest uppskattade kvällar.

På en liten grön plätt vid bussens vändplats tog Inger Claesson, Nina Feldt och Marie-Louise Ögren initiativ till en parklek. Den blev snabbt en uppskattad mötesplats för barnfamiljer och en av de första trygga hörnorna som gjorde att området började kännas mer levande.

Idrottsaktiviteter var däremot svårare att få till. Det fanns inga riktiga platser för sådant i Larsberg, så ville man ägna sig åt idrott fick man ta sig till grannstadsdelen Bodal, där förutsättningarna var bättre.

Bodals Gård

Att så mycket hände under de där åren berodde till stor del på att vi hade tillgång till Bodals Gård. Den gamla herrgården fungerade som kommunens föreningsgård, och den betydde mer för oss än man kanske förstår i dag. Föreningsgården i Bodal blev Byalagets hjärta. Där tryckte vi Larsbergs Byablad som stenciler i 1 200 exemplar, kopierade material och höll möten. Björn Ahrén och många andra var ovärderliga i arbetet.

Det var en gammal herrgård med knarrande golv och en känsla av historia i väggarna, men samtidigt ett öppet hus där idéer fick ta form och frågor kunde lyftas.

Idag ser allt annorlunda ut. Bodals Gård har byggts om och är numera en del av Malmstensskolan — en designskola inom Linköpings universitet som kom till 2009. Föreningsrådet ligger nu på Larsbergs torg, i den gamla Norrmalmsbutiken.

Men hur mycket byggnaden än har förändrats är dess historia fortfarande en viktig del av Larsbergs själ. För oss som var med var Bodals Gård mer än en lokal — det var navet där vår gemenskap tog form.

Flytten

Det var intensiva och spännande år i Larsberg, år som formade mig mer än jag då förstod. Men liksom många andra Larsbergsbor gjorde vi så småningom bostadskarriär på Lidingö. Min tid i Larsbergs Byalag fick sitt naturliga avslut den 19 juni 1975, när Nina Feldt och barnen — Johan, Fredrik och Niklas — och jag flyttade till ett radhus på Ekorrvägen i Näset.

Några år senare gick flytten vidare till ett radhus på Åkervägen. Och idag bor jag på Skolvägen. Jag var född på Lidingö, och hela min bostadskarriär har förblivit här. Det blev aldrig något annat — och det är jag glad för.

Men trots att livet gått vidare finns det vissa platser jag alltid återvänder till. Fortfarande åker jag ibland upp till utsiktsplatsen mellan det andra och tredje limphuset. Där står jag och tittar ut över samma vy som en gång mötte mig från balkongen på tionde våningen. Utsikten är densamma. Känslan också. Som om tiden både har gått — och stått stilla.

Skrivet av Gabriel Thulin